

1 תלמוד בבלי מסכת סנהדרין דף עג עמוד א

פא: מנין לרואה את חברו שהוא טובע בנהר או היה גוררתו או לסטין באין עליו
שהוא חייב להצילו תלמוד לומר לא תעמד על דם רעך. והא מהכא נפקא? מהתם
נפקא: אברת גופו מניין - תלמוד לומר והשבתו לנו - אי מהתם הוה אמינא: הני
מילי - בנפשיה, אבל מיטרח ומיגר אגורי - אימא לא, קא משמע לן.

2 בית יוסף חושן משפט סימן תכו

וכתבו הגהות מיימונית (רפ' קושטא) עבר על לא תעמוד וכו'
בירושלמי מסיק אפילו להכניס עצמו בספק סכנה חייב ע"כ ונראה שהטעם מפני
שהלה ודאי הוא ספק: וכל המקיים נפש אחת מישראל כאילו קיים עולם מלא
(סנהדרין לו. במשנה): אברך יי' אשר יעצני ועד כה ברכני לחל ולגמור הספר
המפואר הזה ביאור ארבעה טורים אשר קראתיו בית יוסף כי התחלתיו
באנדרינופול"י שנת רפ"ב והשלמתיו בעיר צפ"ת אשר בגליל העליון תוב"ב
ביום ד' י"א לאלול שנת בק"ר אור ונתעסקתי עוד בהגהתו ובמהדורא תניינא עד
שנת ד"ש. אחזילה לאל אחלה פניו יזכני שיתפשט בכל ישראל למען אחיה בכלל
מצדיקי הרבים. ויזכני לחבר עוד ספרים הרבה לזכות רבים. ולמען רחמיו
וחסדיו לא תפסוק תורה מורעי כדכתיב (ישעי' נט כא) לא ימוש מפיד ומפי זרעך
ומפי זרע זרעך אמר יי' מעתה ועד עולם: תם ונשלם שבח לבורא עולם

3 שמות פרק ב

(יא) ויהי בימים ההם ויגדל משה ויצא אל אחיו וירא בסבלתם וירא
איש מצרי מכה איש עברי מאחיו:
(יב) ויפן כה נכה וירא כי אין איש ויד את המצרי ויטמנהו בחול:

4 תלמוד ירושלמי מסכת תרומות פרק ח דף מו טור ב /ה"ד

רבי איסי איתציד בספסופה אמר רבי יונתן יכרך המת בסדינו אמ' רבי שמעון
בן לקיש עד דאנא קטיל ואנא מיהקטיל אנא אחיל ומשייב ליה בחיילא

5 תלמוד בבלי מסכת נדה דף סא עמוד א

הנהו בני גלילא דנפק עלייהו קלא דקטול נפשא, אתו לקמיה דרבי טרפון,
אמרו ליה: לטמרינן מר! אמר להו: היכי נעביד? אי לא אטמרינכו - חזו יתייכו,
אטמרינכו - הא אמור רבנן האי לישנא בישא, אע"ג דלקבולי לא מבעי - מיחש
ליה מבעי, זילו אתון טמרו נפשייכו.

6 תוספות מסכת נדה דף סא עמוד א

אטמרינכו הא אמור רבנן האי לישנא בישא כו' - פי' בקונטרס ושמא
הרגתם ואסור להצילכם ובשאלתות דרב אחאי מפרש שמא הרגתם ואם אטמין
אתכם חייבתם ראשי למלך והיינו מיחש מיבעי ליה למיחש שיש לחוש ללשון
הרע להאמינו לגבי זה שיחזר שלא יבא לו הפסד ולא לאחרים.

700 700 700 700 700 700 700 700 700 700

גזע כתיב ולא תעמד על דם רעך אבל אם הרבה מהלחשים עליו יכול לעמוד כענין כי רבא
לדתיך וכו' אל ישליך עצמו בסכנה ואל יעשה פטיעה בטפו ואם אדם טובע
בנהר והוא כבוד אל יעזר לו שמת יטבע עמו:

תלמוד בבלי מסכת בבא מציעא דף סב עמוד א

8

ורבי יוחנן, האי וחי אחיד עמך מאי עביד ליה? - מבעי ליה לכדתניא: שנים שהיו מהלכין בדרך, וביד אחד מהן קיתון של מים, אם שותין שניהם - מתים, ואם שותה אחד מהן - מגיע לישוב. דרש בן פטורא: מוטב שישתו שניהם וימותו, ואל יראה אחד מהם במיתתו של חברו. עד שבא רבי עקיבא ולימד: וחי אחיד עמך - חייד קודמים לחיי חברך

תלמוד בבלי מסכת ברכות דף לג עמוד א

9

תנו רבנן: מעשה במקום אחד שהיה ערוך. והיה מזיק את הבריות, באו והודיעו לו לרבי חנינא בן דוסא. אמר להם: הראו לי את חורו! הראוהו את חורו, נתן עקבו על פי החור, יצא ונשכו ומת אותו ערוך. נטלו על כתפו והביאו לבית המדרש. אמר להם: ראו בני, אין ערוך ממית אלא החטא ממית. באותה שעה אמרו: אוי לו לאדם שפגע בו ערוך ואוי לו לערוך שפגע בו רבי חנינא בן דוסא.

רמב"ם הלכות רוצח ושמירת הנפש פרק ז הלכה ח

10

הגולה אינו יוצא מעיר מקלטו לעולם ואפילו לדבר מצוה או לעדות בין עדות ממון בין עדות נפשות ואפילו להציל נפש בעדותו או להציל מיד הגויים או מיד הנזק או מיד הדליקה ומן המפולת ואפילו כל ישראל צריכין לתשועתו כיוצא בן צרויה אינו יוצא משם לעולם עד מות הכהן הגדול, ואם יצא התיר עצמו למיתה כמו שביארנו.

11

נו משפט מות, פו אין יכולים צ"ד להמיתו, וכיון שהותר דמו לגואל הדם אין לו להכניס עלמו בספק סכנה עבור הללח חבירו מסכנה ודאית, כן נראה, ומוכח מזה דלא כהגמ"י בשם ירושלמי דתרומות שהוצא בכס"מ פרק א' דחייב להכניס עלמו בספק סכנה ומירושלמי גופיה חינו מוכח למעין היטב זו :

אין
(ae) hae

בן מה שראיתי מביאים בשם הרדב"ז שחייב לקון את עלמו אבר כדי להציל חבירו, כ"ל דאינו כן, וקלח סעד לזה מהא דאמרו בסנהדרין (דף מד), וכששמעו חכמים בדבר אמרו להחזירו א"ל כו' דקא הדרי בהו כו' וברש"י שם, והיה לכן לומר לפניה שיקולו את ידיהם ועדים שנקטע ידן קודם מיתה אחר שנגמר דין פטור וכדאמר שמואל דבעי לקיים בו יד העדים תהיה בו בראשונה כו', ועל כרחין דאינו מחויב לקטוע ידו להציל פלוני אף דע"י עדותן שקר נהרג בחכם וזה קלח סעד ואכ"מ, ועיין סמ"ע סימן תכ"ו בזה, וראה מש"כ בפ"ד בזה :

רש"י מסכת סנהדרין דף עד עמוד א

12

סברא הוא - שלא תרחח נפש חבירו, דאיכא תרתין, אבוד נשמה ועבירה מפני נפשו דליכא אלא חדא אבוד נשמה והוא לא יעבור, דכי אמר רחמנא לעבור על המצות משום וחי בהם משום דיקרה בעיניו נשמה של ישראל, והכא גבי רוצח כיון דסוף סוף איכא אבוד נשמה למה יהא מותר לעבור - מי יודע שנפשו חביבה ליוצרו יותר מנפש חבירו - הלכך דבר המקום לא ניתן לדחות.

(אלף נב) שאלת ממני אודיעך דעתי על מה שראית כתוב אם אמר השלטון לישראל הנח לי לקצץ אבר אחד שאינך מת ממנו או אמית ישראל חבירך. יש אומרים שחייב להניח לקצץ האבר הואיל ואינו מת והראיה מדאמרינן בע"ז חש בעיניו מותר לכחולה בשבת ומפרש טעמא משום דשורייני דעינא בלבא תליא משמע הא אבר אחר לא והשתא יבוא הנדון מק"ו ומה שבת החמורה שאין אבר אחד דוחה אותה היא נרחית מפני פקוח נפש אבר אחד שנדחה מפני השבת אינו דין שתדחה מפני פקוח נפש ורצית לדעת אם יש לסמוך על טעם זה:

13

תשובה זו מדת חסידות אבל לדין יש תשובה מה לסכנת אבר דשבת שכן אונס דאתי משמיא ולפיכך אין סכנת אבר דוחה שבת אבל שיביא הוא האונס עליו מפני חבירו לא שמענו. ותו דילמא ע"י חתיכת אבר אעפ"י שאין הנשמה תלויה בו שמא יצא ממנו דם הרבה וימות ומאי חזית דדם חבירו סומק טפי דילמא דמא דידיה סומק טפי ואני ראיתי אחד שמת ע"י שסרטו את אזנו שריטות דקות להוציא מהם דם ויצא כ"כ עד שמת והרי אין לך באדם אבר קל כאוזן וכ"ש אם יחתכו אותו. ותו דמה לשבת שכן הוא ואיבריו חייבין לשמור את השבת ואי לא דאמר קרא וחי בהם ולא שימות בהם הוה אמינא אפילו על חולי שיש בו סכנה אין מחללין את השבת תאמר בחבירו שאינו מחוייב למסור עצמו על הצלתו אע"ג דחייב להצילו בממונו אבל לא בסכנת איבריו. ותו דאין עונשין מדין ק"ו ואין לך עונש גדול מזה שאתה אומר שיחתוך אחד מאיבריו מדין ק"ו והשתא ומה מלקות אין עונשין מדין ק"ו כ"ש חתיכת אבר. ותו דהתורה אמרה פצע תחת פצע כויה תחת כויה ואפ"ה חששו שמא ע"י הכויה ימות והתורה אמרה עין תחת עין ולא נפש ועין תחת עין ולכך אמרו שמשלם ממון והדבר ברור שיותר רחוק הוא שימות מן הכויה יותר מעל ידי חתיכת אבר ואפ"ה חיישינן לה כ"ש בניד. תדע דסכנת אבר חמירא דהא התירו לחלל עליה את השבת בכל מלאכות שהם מדבריהם אפילו ע"י ישראל. ותו דכתיב דרכיה דרכי נועם וצריך שמשפטי תורתנו יהיו מסכימים אל השכל והסברא ואיך יעלה על דעתנו שיניח אדם לסמא את עינו או לחתוך את ידו או רגלו כדי שלא ימיתו את חבירו הלכך איני רואה טעם לדין זה אלא מדת חסידות ואשרי חלקו מי שיוכל לעמוד בזה ואם יש ספק סכנת נפשות הרי זה חסיד שוטף דספיקא דידיה עדיף מוודאי דחבריה. והנראה לע"ד כתבתי:

שו"ת ציץ אליעזר חלק י סימן כה פרק כח

והנה לכאורה מצאתי סתירה להדברים שביארתי שם בכוונת שיטת הרדב"ז ממה שראיתי לו להרדב"ז ז"ל בללשונו/בלשונו/ הרמב"ם סי' וי"ח דמדי דברו שם בכלל דלאו דלא תעמוד, כותב בהמשך דבריו בזה"ל: והוי יודע שיש בכלל לאו זה שלא יעמוד על הפסד ממון חבירו אלא שאינו חייב להכניס עצמו לספק סכנה בשביל ממונו, אבל להציל נפש חבירו או שלא יבא על הערוה אפילו במקום דאיכא ספק סכנה חייב להציל והכי איתא בירושלמי עכ"ל.

14

בדין תרומת כליה / הרב ע. יוסף 20

ולכן נראה שהעיקר להלכה שיותר וגם מצוה לתרום כליה אחת מכליותיו להצלת חיו של אדם מישראל השרוי בסכנה במחלת הכליות. וראויה מצוה זו להגן על התורם אלף המגן. ומכל מקום בודאי שיש לעשות זאת רק על ידי רופאים מומחים, ושומר מצוה לא ידע דבר רע. והשי"ת ישלח דברו וירפא לכל חולי עמו ישראל, כאמור שלום שלום לרחוק ולקרוב אמר ה' ורפאתיו.

15

ספר חסידים

באו אצלם והרנטם לכך אמרו [ב] א' יתחד יהודי אם מצרי ודוסייהם : תרצח . שנים שיושבים ונקשו אויבים להרוג אחר מהם אם אחר תלמיד חכם והשני הריוט מצוה להריוט לומר הרנוני ולא חבירו כר' רא"בן בן איצטרבלי שנקש שיהרנוהו ולא לר' עקיבא כי רבים היו צריכים לר' עקיבא [א] :

16

17

יוצא לנו להלכה מכל האמור (א) אסור לו לאדם לנדב אבר מאבריו שיש בהסרתו ממנו ספק פיקוח נפש בכדי לשותלו בגופו של חברו ולהצילו על ידי כן מסכנה ודאית שנשקפת לו בלי זה. והעושה כן הרי זה חסיד שוטה. ב. ישנו איסור גם על הרופא לבצע ניתוח כניז בסעי' א' דמאי הזית וכו', ואם ביצע ניתוח כזה ויקרה אסון למנדב דם יחשב לרופא שביצע זאת ודמו ידרש ממנו (ב) אם אין סכנה נשקפת לעין בנדיבת האבר, אם כי אין חיוב וגם לא מצוה עפ"י דין לנדב גם אבר כזה להציל חברו, מכל מקום המנדב זאת ישנם הסוברים שלא רק שמותר אלא שיש גם משום מדת חסדות. ואם מנדב בלב גמור ושלם מותר לרופא לבצע ניתוח כזה. אמנם יש גם מקום לומר שאין בזה גם משום מדת חסדות כלל (ד) אם חזק להשתלח בזאת הוא תלמיד חכם ישנם הסוברים שמותר לאדם שאינו ת"ח למסור עצמו למיתה עבור הצלתו, ולנידוננו, מותר לנדב עבורו אפילו אבר שהנשמה תלויה בו ובהוצאתו ממנו ימות. ולמצוה תחשב לו אם כי אין כל חיוב על פי דין על כן, ויש לשקול הרבה אם להחזיר כזאת למעשה, ויותר קל הוא אם הניצול הוא ת"ח שרבים צריכים לו. (ה) ישנם המתירים כניז בסעי' ד' גם התנדבות אב זקן, שכבר קיים פריה ורביה לשם הצלת בנו מחזרו שהוא אדם כשר אף על פי שאינו גדול כמוהו, או כשהוא ילד קטן שעדיין לא התנכר במעליו. ויש לשקול בדבר זה עוד יותר ממה שיש לשקול על האמור בסעיף ד' (ו) כשהסכנה הנשקפת מהורדת האבר איננה ודאית והמדע הרפואי אומר שהרעה הנותנת היא ששניהם ישארו עיי"כ בחיים, באופן כזה יש מקום לפסוק להחזיר ולבצע זאת באופנים האמורים בסעיפים ד' ה'. אלה המה ההלכות היוצאות לנו באופן כללי ממה שביארנו בפנים, והמעייין בגופן של דברים ימצא בזה עוד הרבה הלכות פרטיות נחוצות. ויה"ר שיקיים בנו מקראי הפסוקים: צדיק כתמר יפרח כארז בלבנון ישגה, שתולים בבית ד' בחצרות אלקינו יפריחו. עוד ינובון בשיבה דשנים ורעננים יהיו. להגיד כי ישר ד' צורי ולא עולתה בו.

בדיקת ילד בכפיה / הרב י. זילברשטיין קנו

18

תשובה: לפי דעת תורה אין מתנת קטן מתנה, ואפילו כאשר עושה קנין על כך כמבואר בחושן משפט (סימן צו ד) "אין קנין קטן כלום" וכתב הסמ"ע "דבעינן שיהא איש", ולכן אין הסכמתו תופסת ואין בה ממש. וגם אדם גדול בר דעת המוזהר על "לא תעמוד על דם רעך" אינו חייב לתרום אבר להצלת אחיו. כמבואר ב"פתחי תשובה" י"ד סימן קנו טו שאם אמר השר לראובן הנה לי לקצוץ לך אבר, ואם לא תרשה לי, אמית את ישראל חברך, השיב הרדב"ז שאינו מחויב, זולת ממידת חסדות, יעו"ש. ועל אחת כמה וכמה כאשר יש בתרומה קצת סיכון של ניתוח וכו', וכל שכן קטן הפטור ממצות. אמנם אם היה התורם בן שלש עשרה ויום אחד, היה רשאי לתרום אבר למען הצלת אחיו ואף מידת חסדות היא, אולם כעת כאשר הוא קטן אין בהסכמתו כלום, וההורים אינם בעלים על בנם, ואף לא אפוטרופסים עליו ואין בהסכמתם כלום.

19

שולחן ערוך חושן משפט סימן קסג סעיף א

כופין בני העיר זה את זה, (אפילו מעוט כופין את המרובים) (רבינו ירוחם נ"א ח"ו), לעשות חומה, דלתים ובריח לעיר; ולבנות להם בית הכנסת; ולקנות ספר תורה נביאים וכתובים, (ב) כדי שיקרא בהם כל מי שירצה, מן הצבור.

20

ד הפוסקים הביאו בשם ירושלמי דחייב אדם להכניס א"ע לספק סכנה כדי להציל חברו והראשונים השמיטו זה ספני שבש"ס שלנו סוכה שאינו חייב להכניס א"ע וסו"ה הכל לפי הענין ויש לשקול הענין בפלס וא לשמור א"ע יותר מראי ובוה נאמר ושם אראנו כישע אלהים ויהי ששם אורחותיו וכל הסקים נפש ישראל באנו קיים עולם מלא ועויר ס' ת"כ :

הנהגה
מ"ח
מ"ח